

EN BÆREKRAFTIG NORSK SETERKULTUR
på UNESCOs representative liste for immateriell kulturarv

PROSJEKTPLAN 2021-2023
NORSK SETERKULTUR
(revidert 18. nov 2021)

Innhold

En bærekraftig norsk seterkultur	3
Norsk seterdrift og den immaterielle kulturarven er under sterkt press	3
Seterdrift før og nå	4
Seterdrift og seterkultur har verdier for samfunnet	5
Miljø-og klima-verdier	5
Økonomiske verdier	5
Sosiokulturelle verdier	6
Seterdriftens framtid	7
Forankring og mandat	7
Prosjekt mål, effekt og resultat	8
Rammer	9
Avgrensning	9
Seterdrift i Norge, Sverige, Sveits – mulige samarbeidsland	9
Hva prosjektet skal gjøre	9
Følgende arbeid er gjort i forprosjektet:	10
Organisering	11
Prosjektledelse	11
Øvrige roller, ressurspersoner	11
Beslutningspunkter, oppfølging og milepæler	12
Beslutningspunkter	12
Oppfølging	12
Milepæler	12
Risikoanalyse og kvalitetssikring	13
Kritiske suksessfaktorer	13
Kvalitetssikring	13
Gjennomføring	14
Hovedaktiviteter med framdriftsplan	14
Økonomiplan for 2021–2023	15

En bærekraftig norsk seterkultur

Prosjekteier og ansvarlig: Norsk seterkultur, Valdres Natur- og Kulturpark
 Prosjektleder: Rådhuset Vingelen
 Start hovedprosjekt: 01.01.2021
 Slutt: 20.12.2023

Prosjektbeskrivelsen er utarbeida av Anne Katrine Bruun Nordbye (prosjektleder forprosjekt).
 Revidert i 2021 av Rådhuset Vingelen (prosjektleder hovedprosjekt).

Prosjektets utviklingsfase	☐ Idé	☐ Forprosjekt	☐ Etteranalyse
	☐ Forstudium	☒ Hovedprosjekt	☐ Annet

Norsk seterdrift og den immaterielle kulturarven er under sterkt press

Seterdrift eller stølsdrift har lange tradisjoner i Norge. En enkel beskrivelse av driftsformen er at bonden tar med seg folk og fe til sommerbeite, gjerne et stykke fra gården, for å benytte utmarksbeitet og for å spare jordene hjemme på gården. Før i tiden var dyrkbare areal små og måtte nyttes til korn, potet og vinterfôr. Husdyra ble flyttet til bedre beiter på fjellet eller i skogen. På setra ble vinterforrådet av ost og smør produsert. På den måten kunne bonden sørge for mer mat til både husdyra og folkene.

Ressursene i utmarka ligger der fortsatt, men når seterdriften opphører, gror landskapet igjen. Da fortreges en rekke planter, insekter og de dyra som lever av det varierte landskapet. Avvikling av seterdriften har dermed store miljømessige konsekvenser. Seterkulturen er en viktig del av norsk identitet, av norsk kultur. Når ingen driver setrene lengre, forsvinner viktige spor i kulturarven.

Setra som næringsarena er truet. Med dagens storskalaproduksjon i jordbruket, er det relevant å spørre om seterdriften kan ha en næringsmessig funksjon, eller om den er et tilbakelagt kapittel som må drives som et musealt / frivillig anliggende. Norsk seterkultur mener at seterdrift som næring er et politisk spørsmål som går rett inn i debatten om FNs bærekraftsmål, selvforsyningsgrad og tilskuddsordninger i jordbruket.

Norsk seterkultur ønsker å ta ansvar for framtidens immaterielle kulturarv. Den immaterielle seterkulturarven er levende tradisjoner og tradisjonell kunnskap som blir overført mellom folk, og som er knyttet til naturomgivelser, dyr og melkeproduksjon i forbindelse med høsting av naturressurser i seterområdene. Kunnskapen praktiseres i dag og føres videre gjennom kreative uttryksmåter, som håndverk, mattradisjoner, ritualer og muntlige fortellinger. Dette kan bare ivaretas gjennom aktiv seterdrift. En UNESCO listeføring er ikke et vern, men en anerkjennelse, som vi mener gir seterdriften og seterkulturen økt positiv oppmerksomhet og styrke virkemidler og politisk vilje for å sikre framtidig lønnsom seterdrift.

Norsk seterkultur har avsluttet et forprosjekt om framtidens seterkultur og seterdrift, og vi har fått bred støtte blant seterbrukere og aktuelle organisasjoner for å jobbe videre for en sterkere nasjonal bevissthet om betydningen av utmarksbeitet og seterkulturen. Norges Bondelag og

Norsk seterkultur, har satt ned en «setergruppe» fordi vi mener at seterdrift støtter FNs bærekraftsmål. Seterdrift representerer betydelige miljømessige, sosiale, kulturelle og økonomiske verdier. Gjennom ulike aktiviteter, som skal styrke nettverk, bedre kommunikasjon og kunnskapsoverføringer, skal dette prosjektet også lede til en nominasjon til UNESCOs representative liste for immateriell kulturarv. Dette er et omfattende prosjekt som er estimert til å vare fra 2021 til 2023.

Seterdrift før og nå

Seterdrift i Norge ble omtalt allerede i den eldre *Gulatingen* fra 1000-tallet som gammel, noe man hadde drevet med i lang tid. Seterdriften ble kraftig redusert under svartedauden midt på 1300-tallet, men tok seg opp igjen på 1600-tallet. Da seterbruket nådde sitt høydepunkt rundt 1850, var det rundt 52 000 gårder i landet med seterdrift. Mange gårder hadde flere setre, en nær gården, som ble brukt vår og høst, og en høyere oppe på fjellet med sommerbeite. Det betyr at det sannsynligvis var minst 70 000 setre i drift på midten av 1800-tallet. Noen hevder at tallet på aktive setre har vært over 100 000.

Driftsendringer i jordbruket mot slutten av 1800-tallet og utover på 1900-tallet førte til at bruken av utmarka som ressurs ble redusert, og seterdriften gikk som følge av dette kraftig tilbake. Den første offentlige setertellingen i Norge var i 1907 og viser 44 239 setre i drift. I 1939 var dette tallet redusert til 30 296. I løpet av de neste 30 årene sank ytterligere antall setre dramatisk til bare 6 100 setre i 1969. Omlegging av gårdsdriften til større enheter og løsdriftsfjøs med ny teknologi er noe av grunnen for at mange har avsluttet seterdriften i senere tid. I dag er det rundt 900 aktive setre igjen.

Beitekvaliteten i utmarka er en arv etter tidligere bruk. Beiting og slått ga et åpent og artsrikt landskap.

Kunnskap og handlingsbåren kunnskap gjennomsyrrer livet på setra, hvor naturen er premissleverandør. Budeias kunnskaper om vær og vind, om beiter og myrhull, om huggorm og insekter og alt annet som angår husdyras ve og vel, er avgjørende for tilværelsen på fjellet og i skogen. Budeiene må også kunne forstå dyra sine og lære dem å kjenne – slik at dyra får tillit til budeia, at de lytter når hun eller han prater til dem og kommer når de blir lokket på. Budeiene har mye kunnskap og kompetanse om både melkestell, foredling, dyrevelferd, relasjoner mellom dyr og naturomgivelser og menneskene der, om ressursbruk og redskaps- og materialforståelse.

Mye utstyr fra gammel tid er dekorert, og enkelte symboler skulle beskytte mot de underjordiske, haugafolket, som har vært en viktig del av seterkulturen, ikke minst i Hallingdal og i Valdres. Haugafolket er underjordiske huldrefolk som bor med buskapen sin på setrene om vinteren og flytter ut når budeia og buskapen kommer tilbake om sommeren. Mange budeier varsler fremdeles haugafolket før de flytter opp og ned fra setra eller når de slår ut varmt vann på bakken. Og haugafolket dukker opp i fortellinger om setra eller når noe ellers uforklarlig hender der. Disse fortellingene er ofte normative med rettledning om gode relasjoner til dyra og bærekraftige relasjoner til naturen. Gjennom praksis på setrene lever tradisjon, seterkultur og fortellingene om haugafolket videre.

Vel halvparten av setrene i Norge ligger i Innlandet fylke, og de andre er fordelt på fjellregioner helt opp til Troms. Noen er fellessetre hvor flere bønder samarbeider ved å ha buskapen sin på samme seter (spesielt setre med geiter). Noen setre har geiter, andre har melkekyr. På vel hundre setre foredles melka i dag til for eksempel smør, rømme, ost og prim, som selges fra setrene. I

Trøndelag har det vært en oppblomstring av seterdriften på grunn av politisk stimulering og bønder som selv vil utvikle gårdsdriften. Her vektlegges kulturlandskap, kulturarv, biologisk mangfold, formidling og tilgjengelighet for allmennheten.

Til tross for lokale og regionale variasjoner i seterdriften er høstingskulturen med beiting i utmarka grunnleggende. For mange seterbrukere utgjør setra og seterkulturen en spesiell rolle i livet. Utelivet og relasjonene mellom menneskene, husdyra og naturomgivelsene er fundamentale og gir forankring mellom natur og kultur, en følelse av frihet og autentisitet. Dette har stor betydning i en globalisert verden i store endringer – og med mange varierende inntrykk som konkurrerer om oppmerksomheten.

Landbruket i Norge er endret mye de siste tiårene – fra stor grad av små og mellomstore bruk til mer vekt på større enheter og med påfølgende nedleggelse av seterdrift og ubenyttet utmark. Resultatet er gjengroing og reduksjon av biologisk mangfold og en tapt nasjonalkultur.

Seterkulturen forvalter mangfoldige fellesverdier som er viktige for samfunnet. Det gjelder materiell og immateriell kulturarv, god matkvalitet og opplevelser så vel som biologiske, økonomiske og sosiokulturelle verdier.

Seterdrift og seterkultur har verdier for samfunnet

Miljø-og klima-verdier

Seterdrift er tradisjonell bruk av naturressurser i utmarka. Langvarig, kontinuerlig beiting av forskjellige husdyr har skapt et unikt kulturlandskap med et rikt og artsspesifikt biologisk mangfold. Dette landskapet inngår i et globalt fjelljordbrukslandskap som er den mest artsrike biotopen vi har etter regnskog. Nedleggelse av seterdriften fører til gjengroing, og omtrent 30 % av de truede artene er knyttet til det ekstensive landbruket. Disse store økologiske konsekvensene var bakgrunnen for at 180 land, deriblant Norge, signerte en avtale i 2004 om å ta vare på fjelljordbrukslandskapet. Året etter ble bevaring av dette landskapet satt på agendaen av EUs jordbrukspolitiske organisasjon Common Agricultural Policy (CAP) og av flere norske departementer. Likevel stimuleres norske bønder til stordrift – som igjen fører til reduksjon av både setring og bruk av utmarka.

Effekten av seterbeitet er positiv for klimaet. Gressvegetasjonen på beitet bidrar til større karbonbinding i jorda enn det oppdyrket jord gjør. I tillegg til dette er også det åpne beitelandskapet positivt med hensyn til refleksjon av sollyset som følge av snødekte flater, den såkalte albedoeffekten.

Fortsatt seterdrift opprettholder et sunt og bærekraftig samspill mellom mennesker og naturomgivelsene og skaper langvarige miljømessige verdier. Norsk seterkultur mener at storsamfunnet, med politikerne i spissen, har et stort ansvar for å tilrettelegge for fortsatt seterdrift i Norge.

Økonomiske verdier

Seterdriften har lokale tilpasninger, men de fleste har melkelevering til meierisamvirket Tine. Tine er også markedsregulator og har henteplikt av melka hos små og store melkeprodusenter med melkekvote – så sant det er kjørevei til setra. Utmarksbeitet har vært og bør være en viktig fôrressurs. Det er både miljøvennlig og rasjonelt fordi det er kortreist fôr, og det frigjør bedre

jord, som kan nyttes til matproduksjon for mennesker. Det er også dokumentert både i Norge og Alpene at utmarksbeitet gir ekstra god kvalitet og smak på kjøtt og melk. Rømme, smør og ost som produseres på setrene, er i dag populære tradisjonsprodukter. Undersøkelser Norsk seterkultur har gjort med Hanen (næringsorganisasjon for bygdeturisme), viser at omtrent 10 % av seterbrukerne foredler melka på setra. Flere seterbrukere har vist at seterproduktene kan gi god ekstrarfortjeneste til gårdsdriften. Noen steder samarbeider seterbrukere i nettverk, som Ostebygda i Hallingdal. Den gode kvaliteten på setermelka bidrar trolig også til at 25 % av premierte melkeprodukter er laget av setermelk. Dette en stor andel med tanke på at det er om lag 12 400 melkeprodusenter, og bare ca. hundre av dem foredler melka på setra. Setermelka kan altså gi gode kvalitetsprodukter, men den er avhengig av maten dyra spiser og dermed sårbar for påvirkninger på beitet – i tillegg til dyras helse.

Seterdriften og det åpne seterlandskapet er attraktivt for mange og noe som kan utvikles mer i reiselivet. Seterlandskapet framstår som et selvfølgelig fellesgode som noen seterbrukere drar nytte av for å gi de gode assosiasjonene i markedsføring av opplevelser og tjenester. Vi vet at dette forsvinner når seterdrifta opphører.

Vi mener at dette prosjektet med vektlegging av kommunikasjon, kunnskapsformidling og det å styrke nettverk blant seterbrukere kan bidra til verdiskaping både lokalt og regionalt, også innen reiseliv. Prosjektet vil ha en betydningsfull effekt på lokal og regional merverdi hvor kulturnæring er et nøkkelbegrep.

Sosiokulturelle verdier

Verdiskaping og bærekraft handler om langsiktig samspill mellom natur, økonomi og sosiale og kulturelle (sosiokulturelle) faktorer og kunnskapen om dette. Seterkulturen er en nasjonalkultur, noe som gjenspeiles i hvor mange som besøker setrene om sommeren – uavhengig om setrene er såkalte besøkssetre eller ikke. Tradisjonelt seterlandskap er det landskapet flest nordmenn peker ut som sitt første preferanselandskap. Det er både lokalbefolkning, hytteeiere og tilreisende turister som besøker setrene. De besøkende hører gjerne på fortellinger om setra, de får klappe kalvene eller nyte tradisjonell seterkost som brunost, smør og rømme. Seterbrukerne er således gode forvaltere av kunnskapen om vår felles nasjonale kulturarv, som blir tilgjengelig for allmennheten gjennom aktiv seterdrift.

Setrene er møtepunktet mellom landbruk, kulturarv og folk. Dermed er de et viktig sted for kommunikasjon om en del av norsk landbruk så vel som den immaterielle kulturarven som er knyttet til seterdriften. De fleste setrene har fått bilvei, og dette nettet av seterveier gir folk tilgang til både setrene og til turstier som finnes i seterområdene.

Kunnskap, kultur og kulturarv er grunnlaget for kulturell verdiskaping. Kulturarven må aktiveres for å bli synlig og kan bare overføres gjennom praksis, demonstrasjon og dokumentasjon. Det betyr at seterkulturen best kan formidles og læres gjennom aktiv seterdrift. I tillegg er det flere tidligere seterbrukere som gjerne forteller om livet på setra.

Seterdriftens framtid

Fylkene i Norge har ulike virkemidler for å fremme seterdriften. Alle virkemidlene er knyttet til landbrukssektoren. Fra 2018 skal alle aktive setre fått samme grunntilskudd, uavhengig av region. I dag er dette tilskuddet på 50 000 kroner. Kravet for seterstøtten er at bonden har en aktiv seter med melkeproduksjon. Enkelte fylker har vektlagt tradisjon ved å gi tilskudd til setre med egen foredling og åpen støl (turisme/kulturnæring).

Det biologiske mangfoldet i kulturbeitet er godt dokumentert både nasjonalt og internasjonalt. Når det gjelder kulturminner og den immaterielle kulturarven i den norske seterkulturen, er det gjort mindre systematisk arbeid. Kunnskap om og handlinger i naturen, håndverk og kunst, muntlige tradisjoner og sosiale praksiser knyttet til seterdriften er dokumentert for noen enkelte seterområder i film og seterbøker, men vi har liten samlet oversikt over dette. Oppgavene ligger spredt på ulike museer, stølslag, historielag osv. Derfor vil vi gjennom dette prosjektet arbeide for å framskaffe en bedre oversikt over hvordan seterkulturen lever videre i dag, og hvilken betydning den har for lokal- og regionalmiljøet. En slik samlet kunnskap kan være fruktbar i kombinasjon med de andre verdiskapende faktorene og derigjennom styrke seterdriften på lang sikt. Den kan også styrke identiteten og bevisstheten hos seterbrukerne.

Forankring og mandat

Styret i Norsk seterkultur vedtok først å arbeide for at norsk-svensk seterkultur skal innskrives på UNESCOs representative liste for immateriell kulturarv, og saken ble vedtatt på årsmøtet i foreningen i 2018. Arbeidet er foreløpig politisk forankret gjennom dialog med Fjellnettverket, som er et politisk nettverk for kommuner, regionråd og fylkeskommuner i Sør-Norge der fjellet er en viktig del av ressursgrunnlaget. Fjellnettverket er igjen medlem av Euromontana, som arbeider med lokal samfunnsutvikling i fjellregionene.

Norsk seterkultur – og dette prosjektet – har også forankring i og støtte fra Valdres Natur- og Kulturpark. Dette prosjektet har dessuten uttalt støtte i flere organisasjoner, som Norges Bondelag, Norges Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bygdekvinnelag, inklusive noen region- og lokallag, så vel som Norsk Gardsost og regionale fjellnettverk.

Bevaring av norsk seterkultur kan også sies å være forankret i norsk politikk. Kulturrådet legger vekt på hvor viktig det er å bevare immateriell kulturarv, og ratifiserte UNESCOs konvensjon om vern av immateriell kulturarv i 2007. «Som et juridisk dokument på overnasjonalt nivå pålegger konvensjonen det norske samfunnet store forpliktelser knyttet til vern av immateriell kulturarv» (<https://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/immateriell-kulturarv-i-norge>). Dette er også integrert i fylkeskommunenes handlingsplaner. Jordbruksforhandlingene i 2018 sørget for lik minstesats på kr. 50 000 til setring i alle fylker gjennom regionalt miljøprogram. Dette er et tydelig politisk signal.

Prosjektmål, effekt og resultat

Ta vare på og styrke seterdrifta med alle tilhørende verdier gjennom et bredt, tverrsektorielt og politisk forpliktende engasjement for seterkulturen. Nominasjonen (søknaden) leveres til Kulturrådet i begynnelsen av 2023.

Målet skal nås gjennom å samle Seter-Norge i ulike aktiviteter, styrke nettverket mellom seterbrukerne, bedre kommunikasjon og nominere seterkulturen på UNESCOs representative liste for immateriell kulturarv. Listeføringen mener vi kan styrke bevisstheten om hvor viktig det er med seterdriften og høstingskulturen i fjellet. Effekten av en UNESCO-status vil også forhåpentligvis være at styresmaktene vil være mer forpliktet til en tettere oppfølging av seterdriften. Seterdrift er landbruk, men representerer verdier på tvers av departementene, og involverer slik både Kulturdepartementet (immateriell kulturarv), Klima- og miljødepartementet (biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljø), Kommunal- og moderniseringsdepartementet (kommunal- og regionalpolitikk) og Nærings- og fiskeridepartementet (næring og reiseliv).

Prosjektdelmål

- Nasjonale setermøter for å samle, motivere, og skape arena for kunnskapsformidling og kommunikasjon
- Legge til rette for å skape og styrke lokale og regionale seternettverk
- Kartlegge regionale likheter og variasjoner i seterkulturen
- Tilgjengeliggjøre kunnskap og informasjon om seterkulturen
- Samle dokumentasjon for UNESCO-nominasjonen: støtteerklæringer fra seterbrukere og nasjonale, regionale og lokale ikke-statlige organisasjoner, lage en dokumentarfilm som viser dagens seterkultur
- Fortsette samarbeidet med Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk (FSF) og Euromontana med tanke på UNESCO-nominasjon. Bestemme hvilke nasjonalstater med setermiljø som skal være tilknyttet nominasjonen.
- Skrive nominasjonen og levere alt materialet til språklig gjennomgang
- Leverer nominasjonen til Kulturrådet januar 2023
- Oppfølging av nominasjonen i Kulturrådet og UNESCO

Forprosjektet har fått bred interesse og støtte i setermiljøet og fra nasjonale og regionale aktuelle organisasjoner. Det støtter relevansen og viljen til å gjennomføre prosjektet. Det betyr at prosjektet er realistisk gjennomførbart. Tidsaspektet er avhengig av den økonomisk støtten til prosjektet.

Rammer

Forutsetningen for prosjektet er økonomisk støtte etter budsjettet, som inkluderer prosjektleder i 100 % stilling i to år. Dette er satt etter råd fra flere med erfaring og kunnskap om tilsvarende prosjekt. Dårligere økonomi vil forsinke arbeidet.

Avgrensing

Tematisk avgrenses prosjektet til immateriell seterkultur.

Temaene til UNESCO er:

1. Muntlig tradisjon
2. Utøvende kunst
3. Sosial praksis, ritualer og festlige arrangement
4. *Tradisjonelt handverk*
5. *Kunnskap om og handlinger i naturen og universet*

Seterkulturen handler om alle kategoriene. For å avgrense disse omfattende temaene er punkt 4 og 5 i utgangspunktet valgt, fordi sosial praksis inngår også i disse punktene, men de resterende punktene kan også være aktuelle å ta med. Dette må avklares i samråd med seterbrukerne.

Seterdrift i Norge, Sverige, Sveits – mulige samarbeidsland

Seterdrift i Norge og Sverige skiller seg fra seterdrift i Alpene på flere punkter. I Norge og Sverige er det tradisjonelt kvinnene (budeiene) som er på setrene, mens det i Alpene stort sett var menn som satt på setrene. I dag har dette jevnet seg ut, og det er både kvinner og menn på setrene både i Norge og Sverige, og i Alpene. På setrene i Norge er det vanlig med en bjelleku, som har lederansvar for flokken. I Alpene går alle kyrne med bjeller, først og fremst for at det skal være lettere å finne dem i den tette tåka, som stadig opptrer på fjellbeitene der. En god sveiser kan kjenne igjen kua på bjelleklangen. Felles for seterkulturen i både Norden og Alpene er at lederkua i flokken har en spesiell relasjon til budeia/sveiseren.

I Sverige er antall setre (fäboder) mye lavere enn i Norge, mye på grunn av industrialiseringen av det svenske jordbruket allerede på midten av 1900-tallet. Et samarbeid over landegrensene vil kunne motivere seterbrukere til å ta vare på seterkulturen på begge sider. Det er ikke seterdrift i de andre nordiske landene. Det kulturelle fellesskapet med svensk fäbodkultur har resultert i et samarbeid med Svensk Fäbodkultur (<http://fabod.nu>). Seterkulturen i Sverige er også listeført: <http://www.sprakochfolkminnen.se/om-oss/levande-traditioner---immateriella-kulturarv/forteckningen/forslag-2015/2015-09-30-fabodkultur.html>.

Hva prosjektet skal gjøre

Målet med dette prosjektet er å involvere seterbrukere, og nominasjonen skal dokumentere i hvilken grad prosessen er forankret hos seterbrukerne. Siden Norsk seterkultur og Svensk Fäbodkultur er seterbrukernes egne organisasjoner, har dette prosjektet et godt utgangspunkt for forankring. Arbeidet skal formidles på årsmøter, på setersamlinger, i budeienettverk, på nettsiden <http://www.seterkultur.no/> og i medlemsblad. Prosjektets gang skal også formidles til aktuelle organisasjoner som for eksempel Norges Bondelag, Norges Bygdekvinne- og Norges Bonde- og Småbrukarlag. Disse har vi allerede opprettet god kontakt med gjennom forprosjektet. I tillegg vil vi fortsatt ha en god dialog med Kulturrådet og Fjellnettverket.

Videre skal prosjektet oppsøke og dokumentere hverdagen på forskjellige setre som viser mangfoldet i seterkulturen. Vi skal undersøke, tilrettelegge for og dokumentere hvordan seterdriften bidrar til sosiale og kulturelle fellesskap. Hvilke samlende kulturelle elementer har vi, og hvor levende er den kulturelle praksisen? Her vet vi at det er regionale forskjeller. Siden prosjekteier også er seterbrukere, sitter vi med en del forkunnskaper og vet for eksempel at både muntlige tradisjoner med fortellinger og melkeforedling er levende flere steder. Kunnskapen er overført fra generasjon til generasjon gjennom hverdagspraksisen på setrene. Felles for alle seterbrukere er høstingskulturen med kunnskap om naturen, melkeforedlingen, samspillet med dyra og fortellingene.

Det skal lages en dokumentarfilm som skal legges ved nominasjonen, og som også kan brukes i formidling av seterkulturen. Filmen skal dokumentere dagens hverdagsliv på setra. Den skal formidle kunnskapen budeiene besitter, det vil si kunnskapen *i* seterkulturen, ikke bare *om* den.

Nominasjonen skal inneholde støtteerklæringer fra seterbrukere, aktuelle lag og foreninger nasjonalt, regionalt og lokalt. Den skal også vise kunnskapsoverføringer mellom generasjoner og forklare hvordan en nominasjon kan bidra til en dypere forståelse for immateriell kulturarv også utenfor seterkulturen og Norge.

Følgende arbeid er gjort i forprosjektet:

- Seterkulturen er registrert på en liste over immateriell kulturarv i Kulturrådet innenfor disse temaene: Kunnskap om naturen og universet. Mattradisjoner. Muntlige tradisjoner og uttrykk. Tradisjonelt håndverk.
- Styret og prosjektleder i forprosjektet har hatt møter med ressursgruppa (se under).
- Prosjektleder i forprosjektet har hatt møter med prosjektveilederen (se under), forskjellige ressurspersoner og vært på to konferanser om immateriell kulturarv og UNESCOs lister for vern av immateriell kulturarv (i Oslo og Helsingfors).
- Kontakt med flere seterbrukere og aktuelle lag og foreninger er styrket.
- Den første nasjonale fagdagen ble gjennomført 15.–16. februar 2020 på Lillehammer.

Organisering

Prosjektledelse

(personnavn kan endres over tid)

Prosjektansvarlig: Norsk seterkultur har tatt initiativet til og eier prosjektet.

Prosjektstyringsgruppe: Styret i Norsk seterkultur og Valdres Natur- og Kulturpark
 Siv Beate Eggen, styreleder i Norsk seterkultur og seterbruker i Snåsa, Trøndelag
 Knut Ola Storbråten, nestleder i Norsk seterkultur, museums-seterbruker i Anno museum, Nord-
 Odal
 Inga Iversen Aasen, styremedlem i Norsk seterkultur og seterbruker i Innlandet
 Ove Sørestrand, styremedlem i Norsk seterkultur og seterbruker i Sogn og Fjordane
 Kari Sofie Asmyhr Østen, styremedlem i Norsk seterkultur som representant fra meierisamvirket
 Tine
 Katharina Sparstad, daglig leder i Norsk seterkultur, seterbruker og kulturrådgiver i Valdres
 Natur- og Kulturpark (VNK)
Kontaktperson: Katharina Sparstad (se over)
Prosjektleder: Rådhuset Vingelen AS v/Hege Hovd, Linda M. Ramberg, Olav U. Østigård og
 Kari T. Sundt.

Øvrige roller, ressurspersoner

Prosjektveileder

Camilla Rossing, leder for Norsk institutt for bunad og folkedrakt, som i dag er en UNESCO-akkreditert organisasjon. Rossing er UNESCO-rådgiver og sitter i nominasjonsutvalget i UNESCO (2016–2020). Hun stiller kunnskap og tid til rådighet ved behov.

Eivind Falk, Instituttleder Norsk Håndverksinstitutt - Senter for immateriell kulturarv
 Rådgiver mht UNESCO-søknaden.

Regnskapsfører: Svein Løken, seterbruker og regnskapsfører for Norsk Seterkultur og dette prosjektet

Ressursgruppe:

Siv Beate Eggen, styreleder i Norsk seterkultur, se mer over
 Knut Ola Storbråten, nestleder i Norsk seterkultur, se mer over
 Kjetil Larsgard, seterbruker i Hallingdal, aktiv i Ostebygda, en av initiativtakerne til dette prosjektet
 Jostein Sande, seterbruker i Møre og Romsdal; grunnla Norsk seterkultur, har bredt kontaktnett
 Hans Bondal, seterbruker i Hedmark
 Kari Randen, leder i Fjellnettverket, et politisk nettverk som arbeider for livskraftige bygder, seterbruker i Hallingdal
 Even Hov, Sogn Jord- og Hagebruksskule
 Bolette Bele, NIBIO

Turid Nordbø, Norsk gardsost og seterbruker
 Knut Aastad Bråten, kulturhistoriker
 Andreas Viestad, Geitmyra matkultursenter
 Mari Bjørnsrud-Gabrielsen, Norsk Bufe/Norsk Folkemuseum
 Erik Lillebråten, Norsk Kulturarv
 Håkan Tunon, NAPTEK/SLU, Sverige

Beslutningspunkter, oppfølging og milepæler

Beslutningspunkter

Ett viktig beslutningspunkt i løpet av prosjektperioden gjelder eventuelle samarbeidsland for nominasjonen. For å kunne nomineres på UNESCOs representative lista for immateriell kulturarv er det en stor fordel å samarbeide med andre tilsvarende organisasjoner i andre land. Vi har nær kontakt med Svensk Fäbodkultur, som er positiv til dette arbeidet. Det er også mulig å samarbeide med seterorganisasjoner i Mellom-Europa. Norsk seterkultur er medlem av Euromontana, og gjennom dem har vi kontakt med andre miljøer som er i tilsvarende prosess. I dette prosjektet vil vi ha nærmere kontakt med europeiske setermiljøer, utveksle erfaringer og diskutere eventuelle samarbeid om nominasjonen.

Oppfølging

Prosjektlederen sitter tett på og rapporterer jevnlig til prosjekteier, Norsk seterkultur, via prosjektsekretæren. Erfaringslogg, møtelogg og annen informasjon gis også styret i Norsk seterkultur. Prosjektlederen deltar på styremøtene, og styret er representert i ressursgruppa ved styreleder og nestleder. Kommunikasjonen mellom prosjekteieren og prosjektlederen er godt ivaretatt. Veilederen benyttes ved behov og initieres av prosjektlederen. Prosjektlederen følger opp de ulike aktivitetene og internasjonale samarbeidsparter.

Det vil være flere møter med ressursgruppen. Mot slutten av nominasjonsprosessen vil kontakten med veilederen og Kulturrådet intensiveres. Det føres erfaringslogger fra møter med ressurspersoner og konferanser, møtelogger og referater.

Milepæler

Viktige milepæler for dette prosjektet:

- 1) Kartlegge seterkulturen i alle fjellregionene
- 2) Nasjonale fagsamlinger for setermiljøet
- 3) Informasjonsmateriale og seterkultur-dokumentasjonsfilm
- 4) Opprette og utvikle webplattform for formidling av seterkulturen
- 5) Avklart samarbeidsland for UNESCO-nominasjonen
- 6) Skrive nominasjonen til UNESCO
- 7) Prosjektrapport
- 8) Levere nominasjonen til Kulturrådet januar 2023

Risikoanalyse og kvalitetssikring

Kritiske suksessfaktorer

- 1) Finansiering
- 2) Støtte i setermiljøet
- 3) Samarbeidsland

Ad 1: Innlandet fylkeskommune har implementert UNESCO-arbeidet i planverktøy, og de har støttet prosjektet med 700 000 kr. Vi har også pr. 15.11.21. fått tildelt 200 000 kr fra Vestfold og Telemark Fylkeskommune (hvorav 100 000 kr er brukt i 2020), 1 000 000 kr fra Nasjonale tilretteleggingsmidler, 200 000 kr fra Hedmark Landbrukselskap, 30 000 kr fra Norges Vel, 200 000 kr (+ inntil 100 000 kr til fagsamling) i støtte Fjellandbruksmidler fra Trøndelag, 60 000 euro fra Erasmus+ (Småskala-partnerskap for erfaringsutveksling med Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk) og 2 355 000 kr fra Sparebankstiftelsen DNB til formidling av seterkultur til barn og unge.

Ad 2: Prosjektet må og skal ha bred støtte i setermiljøet og miljø med sammenfallende interesser. Denne støtten er allerede etablert, og det er lite sannsynlig at den svekkes. Tvert imot er det stor entusiasme for prosjektet. Prosjektet skal gjennomføres i tett samarbeid med setermiljøet.

Ad 3: Aktivitetene som allerede er skissert for dette prosjektet, berøres ikke av samarbeidslandene. Berøringspunktene gjelder hvilke av UNESCOs lister for vern av immateriell kulturarv som skal velges, og prosjektiden. Det er bare nasjonalstater som kan levere søknaden til UNESCO, så setermiljøet i samarbeidslandet (Sverige eller Sveits) må ha støtte fra sin statlige beslutningsmyndighet. Det kan også bli flere aktiviteter hvor en samarbeider med setermiljøet i samarbeidslandet. Et internasjonalt samarbeid kan også utfordre prosjektiden. Når samarbeidslandet er bestemt, vil prosjektleder følge opp og ha tett kontakt med dem for å holde tidsskjemaet optimalt.

Kvalitetssikring

Kvalitetssikringen av dette prosjektet innebærer:

- bred og solid forankring fra seterbrukere (grasrota)
- regelmessig og god kommunikasjon med ressursgruppa, veileder og andre ressurspersoner
- god dialog med faginstusjoner og -miljø
- hyppig og regelmessig rapportering fra prosjektleder til prosjekteier
- at prosjekteier, styret i Norsk seterkultur, følger opp prosjektet og prosjektleder
- oppfølging av regionale og lokale aktiviteter
- gode verktøy som inkluderer kvalitetssikring i alle prosedyrer, maler for logger, aktivitetsoversikter, ressurser og oppfølging

Gjennomføring

Hovedaktiviteter med framdriftsplan

	2021	2021	2021	2022	2022	2022	2023
Aktivitet*	1.1.– 15.6.	16.6.– 15.9.	16.9.– 31.12.	1.1.– 15.6.	16.6.– 15.9.	16.9.– 31.12.	1.1.– 28.2.
Søke finansiering	X	X					
Kartlegge seterkulturen	X	X	X	X	X	X	
Utarbeide informasjon	X	X	X	X	X	X	
Nasjonale møter med seterbrukere (No/Sv)			X	X		X	
Utvikle plattform for digital formidling				X	X	X	
Databehandling og utarbeidelse av kart				X	X	X	
Studietur Norge					X		
Studietur Sverige					X		
Intervjuer, foto- og filmproduksjon		X		X	X	X	
Ferdigstille og tekste dokumentarfilm						X	
Arrangere/utvikle kurs				X	X	X	
Utvikle formidlingsopplegg				X	X	X	
Møte m/ setergruppe		X	X	X	X	X	X
Møte ressursgruppe/veiledere ved behov	X	X	X	X	X	X	X
Samle støtteerklæringer			X	X	X	X	
Avklare utenlands-samarbeid	X	X	X	X			
Diskutere/samarbeide med samarbeidsland	X	X	X	X	X	X	X
Utarbeide UNESCO-nominasjonen			X	X	X	X	X
Kontakt Kulturrådet	X		X	X		X	X
Levere nominasjonen til Kulturrådet							X

*Planlagte fysiske samlinger i 2021 ble påvirket av koronapandemien

Økonomiplan for 2021–2023

Prosjektet har en total ramme på 5 908 000 (*inkl. mva*) for hele perioden. Egeninnsats er ikke med i totalsommene, men estimert til en verdi av 2 500 000 kr.

Budsjett (NOK inkl. mva)	2021+2022	2023	Sum
Prosjektledelse, søknadsskriving	815 000	100 000	915 000
Adm., regnskap Norsk Seterkultur	355 000	150 000	505 000
Prosjektaktiviteter, fagsamlinger mm	1 200 000		1 200 000
Ekstern bistand (honorar ressursgruppe)	100 000		100 000
Reisekostnader, lokalleie etc	240 000		240 000
Formidling av seterkulturen barn/unge	1 825 000	530 000	2 355 000
Småskalapartnerskap Norge/Sverige	543 000	50 000	593 000
<i>Egeninnsats (seterbrukere, frivillige etc)</i>	<i>2 500 000</i>		
Totale utgifter	5 078 000	830 000	5 908 000
Sluttresultat	0		
Finansiering (inkl. mva)	2021+2022	2023	Sum
Egenandel Norsk Seterkultur	-180 000	- 150 000	- 330 000
Deltakeravgifter kurs etc	- 200 000	- 100 000	- 300 000
Nasjonale tilretteleggingsmidler	- 1 000 000		- 1 000 000
Vestfold og Telemark Fylkeskommune	- 100 000		- 100 000
Innlandet Fylkeskommune	- 700 000		- 700 000
Fjellandbruksmidler Trøndelag	- 300 000		- 300 000
Hedmark Landbruksselskap	- 200 000		- 200 000
Norges Vel	- 30 000		- 30 000
Sparebankstiftelsen DNB	- 1 825 000	- 530 000	- 2 355 000
Erasmus+ (Småskalapartnerskap)	- 543 000	- 50 000	- 593 000
<i>Egeninnsats (seterbrukere, frivillige etc)</i>	<i>- 2 500 000</i>		
Totale inntekter	- 5 078 000	830 000	5 908 000

Godkjent:

Dato:
 Daglig leder Katharina Sparstad

Dato:
 Styreleder Siv Beate Eggen